

Předzvěst loupeže století

Ještě v roce 1606 se tolar administrativně rovnal 73 krejcarům, ale úředníci ho měnili po 76 i více krejcarech. Od roku 1611, kdy v českých zemích dominovala cizí „lehká“ mince (zejména polská), se tolar směňoval už za 84 krejcarů, neboť písaři a další zaměstnanci mincoven si tak proměňováním drobných za tolary „přilepšovali“ k platu. Byla to vůbec divná doba a nikomu nepřišlo na rozum, že může být hůře. Nedostatek kvalitních mincí v zemi se přelil i do vlády Matyáše, syna císaře Maxmiliána, korunovaného za českého krále 3. května 1611. Kupci, když „zaplatili“ značný obnos komoře, beztestně stahovali staré dobré peníze, tavili je, vybíjeli „lehké“ a ty pak vraceli do oběhu. Nic nebyli platní ani jmenovaní dva zemští prubíři, ani stavy ustanovená zvláštní komise, která měla dbát, aby bylo vybito dostatečné množství dobré drobné mince a cena dukátů a tolarů dále nestoupala. V roce 1612 se tolar směňoval už za 88 krejcarů, před Bílou horou dokonce za 105 krejcarů. Stavové žádali krále, aby prubíři při jeho povinnostech nebyly kladeny překážky, „... aby mohl řádně kontrolovat stráž i zrno v mincovně Kutnohorské, Pražské i Jáchymovské“. Mince, jako nadmíru důležitý zemský problém, neustále vyplňovala jednání českých sněmů, avšak bez viditelného výsledku. Když chybí vůle...

tolar (mincmistr Lengefelder)

tolar (mincmistr Lengefelder)

půltolar (mincmistr Lengefelder)

malý groš (mincmistr Lengefelder)

Mikuláš Dačický příkladně popsal ve svých pamětech neutěšené poměry v mincovně Kutnohorské:

„Komissí opěty na Hory Kutné k přetržení neřádův horních nařízena jest; kteréžto neřády až posavad a již zjevně se provozovaly a skrze to nemalé dluhy se na minci královskou, prve zadlužilou, vzdělávaly. Auředníci pak horní, zvláště cizozemci, tu sobě naháněli a bohatli a sami se někteří mezi sebou v nevěrnosti a zlodějství naříkali a se vinili, však žádný až posavad z ničeho nevyvedl a vždycky vše do dlouhé truhly zavřeno. Auředníci mince drobné dělati dáti nechtěli, samé toliko celé tolary, a ty se toliko auředníkům a od nich vechslírům dostávaly, kterýmžto vechslem sami sobě oužitky provozovali; skrze což nejhorší mince cizozemská houfně se do Čech, a naproti tomu česká, domácí, dobrá mince nová i stará ven z země dostá-

vala na velikou škodu a posměch království Českého. Z mince královské na Horách Kutných zlau, falešnau minci, kteráž za předdotčené nové, celé, dobré tolary zvechslována byla, nákladníkům horním platili a bezděk strkali. Kdo ví, kdy a kde svého dostanau!

K té komissí nařízení byli tito: pan Adam st. z Waldšteina na Žehušicích, pan Adam Slavata, kterýž tu při Hoře až posavad bytem zůstával, pan Pavel Hrabaně z Přerubenic na Pečkách, a jakýsi doktor Nicolaus, přímím Majus, Němec, a ten nic české řeči neuměl a nerozuměl, však horlivě šibaly a zloděje vyhledávati počal, až se o to, nebo sobě v něčemž na odpor nastaupili, svadil s dotčeným pánem Slavatau. Náklad nemalý z mince vycházeti musel na ty pány komissaře, čehož týž pan Slavata nejlépe užil a k němu se tu jiní, a kdo se v těch příčinách potřeboval, nacházeti dali.

Nejvyšší mincmejstr pan Hanibal z Waldšteina, ten zůstávajíc mincmejestrem toliko jménem a ne skutkem nic také opatřiti nechtěl, jen také svého hledíce, ničehož přítomen nebyl, všeho se vzdaloval, toliko jalovými řečmi a trošty auředníkův se hojiti dal a s nimi držel, a maje je spravovati, nimi se spravoval a sám na ty hory se nedostavoval, a také těm horám a na nich šibalů naprosto nic nerozuměl. Auředníci toliko se projížděli v drahých šatech s ženami a dětmi svými dostavše se tu někteří od polu nazí a hladovití jako vlci, se procházeli a holdovali, nic neopatrovali, jen stance nesmírné, kterýchž hodni nebyli a nezasluhovali, brali a ještě na tom nepřestávajíce, kde mohli víceji sobě přidělávali a naháněli. Když na ně lid obecní horní naříkali, toliko se smáli a vrchnost přelhávajíce a kojíce, předce brali a svou nevěrnost a šibalství novými tolary a dary zastíňovali, podle toho přísloví: *„Mlč ty a já taky.“*

Do Kutné Hory sice byly vyslány další komise, které chamtivé úředníky zbavily míst, ale trvalý pořádek se nastolit nepodařilo, vzdor častým výnosům sněmovním, zakazujícím vývoz dobrých mincí za hranice, a přísným trestům, které hrozily provinilcům. Na podvodech se podíleli i drobní darebáci. „Tak nadělal léta 1615 jakýs Michal Hazler z cínu na malé minci za mnoho tisíc“, než ho chytli na pouti u sv. Prokopa v Praze. Protože v zemi obíhalo i množství malých pruských měděných a železných penízů, na své si přišli i „šikovní“ kutilové, kteří je podomácku „vyráběli“. Koníčkem zvláště Židů bylo stříbrné mince ostříhávat a opilovávat. Rozkvetlo i nekalé řemeslo falšování mince. Halěr se roztepal na velikost bílého peníze a vbil se nový ráz, z ošizených plátů se falzy kolků nebo železy odcizenými přímo z mincoven razily mince, které měly více mědi nežli stříbra. Přesto ještě roku 1617 mohl s čistým svědomím prohlásit zemský průbír Šustr z Goldperku, že „... žádná mince se zrnem českým rovna není“.

Úřad nejvyššího mincmistra se stal bezvýznamným, když i sám císař Matyáš uznal, že jeho neobsazením se ušetří zbytečné výlohy. Korunu všemu nasadila Česká komora, bezradně přihlížející sílícímu importu cizích drobných nekvalitních mincí, zejména polských „dudků“ (polské groše Zikmunda III. Vasy po dvou krejcarech), a nežádoucímu „exportu“ českých velkých mincí, která snad pouze z čirého zoufalství radila králi, aby mincování zařídil jako polský král, *neboť* mu to vynese padesát procent. Vskutku trudná předehra k tragedii, jejímž velkým jevištěm se staly po roce 1620 všechny země Koruny české. V jáchymovské mincovně setrval po celou dobu vlády Matyáše jak mincmistr Centurio Lengefelder, tak i vardajn David Knobloch. Razily se zde tolary, půltolary, čtvrttolary, malé groše a početní peníze.

Už rok či dva před smrtí císaře (20. března 1619) se málokdo namáhal skrývat svůj vzdor. Slabá Matyášova vláda krmila naději stavů, že provedou vítězný převrat co se dynastie týče i politického uspořádání. Ale jak už to tak bývá, tak nejasné cíle a nedostatek jednoty byly překřičeny hřmotnými slovy nemoudrých. Čeští stavové se na republice neshodli, takže převládající protestantský proud zvolil za krále Fridricha Falckého. Zimní král však po bitvě na Bílé hoře Prahu neslavně opustil a protestantský národ stanul na pokraji záhuby. Silná slova vyšuměla v liknavost a zbabělost,

čtvrttolar (mincmistr Lengefelder)

Na Jáchymovské jistě nepřijemně dolehlo, když jim stavové uložili válečnou daň jednoho zlatého z každého domu. Po vydání nového mincovního řádu ubýval v minci drahý kov a zbylo jen málo úředníků, kteří se v nastalých zmatcích neobohacovali na účet mincovních pánů. Během revolty světili stavové péči o ražení mince sami sobě a na groše přestali počítat. Snad proto, aby česká mince lépe odpovídala německé měně a oni mohli vyplácet žold cizím vojákům v krejcarech. Zpronevěřili se tak sami sobě, neboť sněmovní usnesení z doby Maxmiliána krejcare, coby německé, razit zakázalo – „... *na zlaté a krejcare počítají a nepamatují se, že otcové jich počítali na velké peníze*“. Stavové konec konců nerazili tolary ani půltolary, bílé a malé groše zrušili. Nejčastěji se vybíjely čtyřiadvacetikrejcare (čtyřiadvacetníky, čtvrttolary) a dvanáctikrejcare (dvanáctníky). Na někdejších groši byla cena vyznačena číslicí 3, takže se transformoval v tříkrejcar, na obdobném krejcaru byla pro jistotu jednička. Peníze, halíře či půlkrejcare byly jednostranné, ale drobnější mince jáchymovská mincovna nerazila. Do Jáchymova se z pražské mince vrátil Benedikt Hübner, který se stal vrchním hejtmánem a tím, že pozvedl mincovnu a doly, opět Jáchymovským pomohl.

čtyřiadvacetník (čtyřiadvacetikrejcar)
(mincmistr Lengefelder;
průměr 30,0-30,5 mm, váha 6,98-7,87 g)

dvanáctník (dvanáctikrejcar)
(mincmistr Lengefelder;
průměr 26,5-28,0 mm, váha 4,23-4,35 g)

Fridrich Falcký

se tolary z erfurtské hřivny, tak na rozdíl od pražské hřivny přitom dochází ke ztrátě 3 kop 50 grošů a 3 penízů. Žádal proto, aby i v Jáchymově Česká komora zavedla pražskou hřivnu. Odpověď byla záporná, neboť musel být brán ohled na zahraniční kverky, aby opět nepráskli do bot.

Centurio Lengfelder i David Knobloch přečkali v jáchymovské mincovně i vládu českých stavů a Fridricha Falckého, přičemž v roce 1619 a 1620 razili čtyřřadvacetníky a dvánáctníky, v roce 1620 přibyl osmačtyřicetník. Rozklad Lengfeldera však naznačuje, že v roce 1620 byly v Jáchymově mincovány i tolary, kterými se zřejmě platili výtěžky zahraničním kverkům, na jejichž dolování komoře neobyčejně záleželo. Okolnost, proč se žádné Fridrichovy jáchymovské tolary nezachovaly lze bezpochyby spatřovat v tom, že ihned mizely za hranicemi, kde byly spekulativně přemincovány do jiné podoby.

osmačtyřicetník (půltolar)
(mincmistr Lengfelder;
průměr 35,0-35,5 mm, váha 15,0-15,25 g)

osmačtyřicetník (půltolar)
(mincmistr Lengfelder;
průměr 35,0-35,5 mm, váha 15,0-15,25 g)

osmačtyřicetník (půltolar)
(mincmistr Lengfelder;
průměr 32-33 mm, váha 14,6 g)

čtyřřadvacetník (čtvrťtolar)
(mincmistr Lengfelder;
průměr 31-32 mm, váha 7,25 g)

čtyřřadvacetník (čtvrťtolar)
(mincmistr Lengfelder;
průměr 31-32 mm, váha 7,25 g)

